

PREFAȚĂ

Delincvența juvenilă nu este doar un concept sociologic, o categorie juridică sau o temă de cercetare. Ea este, înainte de toate, expresia unor fragilități umane care se manifestă într-o etapă de viață profund marcată de căutare, neliniște și nevoie de recunoaștere. În spatele fiecărei conduite deviante se află un adolescent aflat în plin proces de formare, prins între norme pe care încă nu le-a interiorizat pe deplin și așteptări sociale pe care adesea nu le înțelege sau nu le poate împlini.

Această carte pornește din convingerea că delincvența juvenilă nu poate fi explicată printr-o singură cauză și nici judecată exclusiv prin grila sancțiunii. Ea este rezultatul unui parcurs de socializare fragmentat, al unor întâlniri ratate cu familia, școala, grupul de egali sau instituțiile care ar fi trebuit să ofere repere, sprijin și sens. De aceea, demersul de față nu caută vinovați simpli, ci încearcă să înțeleagă mecanismele profunde care conduc un adolescent spre conflictul cu normele sociale și juridice.

Lucrarea s-a construit dintr-o preocupare constantă pentru relația dintre individ și mediul său social, pentru modul în care valorile, normele și rolurile sunt transmise, negociate sau respinse în adolescență. Analiza procesului de socializare devine astfel cheia de lectură a delincvenței juvenile, privită nu ca o abatere accidentală, ci ca un semnal de alarmă privind disfuncționalități educaționale, relaționale și instituționale.

Un loc central îl ocupă reflecția asupra rolului școlii și al familiei, nu ca instanțe abstracte, ci ca spații concrete în care adolescenții învață – sau nu – sensul responsabilității, al limitei și al apartenenței. Atunci când aceste spații eșuează în a oferi coerență, sprijin și recunoaștere, comportamentele deviante pot deveni forme de expresie, de protest sau de adaptare la un mediu perceput ca ostil sau indiferent.

Abordarea dimensiunii juridice a delincvenței juvenile este realizată cu respect față de ideea de protecție a minorului și cu o preocupare constantă pentru echilibrul dintre răspundere și educație. Minorul aflat în conflict cu legea nu este tratat aici ca un „infractor în miniatură”, ci ca o persoană în devenire, a cărei responsabilizare trebuie să aibă în centru formarea și reintegrarea socială, nu stigmatizarea.

Această carte se adresează tuturor celor care lucrează cu adolescenți sau care încearcă să înțeleagă mai bine lumea lor: cadre didactice, specialiști în asistență socială, juriști, psihologi, studenți, dar și cititori interesați de dinamica socială a devianței. Ea invită la reflecție, empatie și responsabilitate colectivă, reamintind faptul că modul în care o societate își tratează adolescenții vulnerabili spune multe despre valorile sale reale.

În cele din urmă, acest volum este și un apel la luciditate și umanitate: înainte de a sancționa comportamente, este necesar să înțelegem parcursuri; înainte de a eticheta, să ascultăm; înainte de a pedepsi, să educăm.

Prof. univ. dr. Ștefan COJOCARU
Departamentul de Sociologie,
Asistență Socială și Resurse Umane
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

INTRODUCERE

Delincvența juvenilă este unul dintre acele fenomene sociale care continuă să ridice întrebări dificile, atât în plan teoretic, cât și în practica educațională, juridică și socială. Manifestările comportamentale ale adolescenților aflați în conflict cu normele sociale sau juridice nu pot fi explicate printr-o singură cauză și nici reduse la o simplă problemă de disciplină sau responsabilitate individuală. Dimpotrivă, ele reflectă un ansamblu de influențe sociale, educaționale și culturale care se intersectează într-o etapă de viață marcată de transformări profunde și de o vulnerabilitate accentuată la presiunile mediului social.

Adolescența reprezintă o perioadă esențială în formarea personalității, caracterizată prin căutarea identității, nevoia de autonomie și redefinirea raporturilor cu autoritatea adultului. În acest context, procesul de socializare capătă o importanță deosebită, întrucât prin intermediul său adolescentul interiorizează norme, valori și modele de conduită care îi structurează comportamentul social și moral. Atunci când socializarea se desfășoară într-un cadru coerent și stabil, ea favorizează integrarea socială și dezvoltarea responsabilității individuale. În schimb, disfuncționalitățile apărute la nivelul familiei, școlii sau grupului de egali pot genera conduite deviante, uneori cu evoluție spre comportamente delincvente.

Lucrarea de față pornește de la premisa că delincvența juvenilă nu trebuie înțeleasă exclusiv din perspectivă juridică, ca o simplă încălcare a normei penale, ci analizată ca rezultat al unui proces de socializare deficitar sau incomplet. Din acest motiv, demersul propus urmărește să evidențieze legătura dintre socializare și comportamentul delincvent al adolescenților, prin raportare la concepte sociologice fundamentale precum normele, rolurile și statusurile sociale.

În cuprinsul lucrării sunt analizate principalele explicații teoretice privind delincvența juvenilă, precum și factorii care pot

favoriza apariția acesteia, cu accent pe mediul familial, școlar și social. O atenție specială este acordată rolului școlii ca instituție de socializare și responsabilității sale în prevenirea comportamentelor antisociale, atât prin activități educative formale, cât și prin programe de intervenție și prevenție adaptate specificului adolescenților.

De asemenea, lucrarea abordează problematica răspunderii juridice a minorilor, evidențiind particularitățile acestui regim și necesitatea unei abordări centrate mai degrabă pe educare și reintegrare socială decât pe sancționare propriu-zisă. În acest sens, delincvența juvenilă este privită nu doar ca un eșec individual, ci și ca un indicator al disfuncționalităților existente la nivelul instituțiilor și mecanismelor de socializare.

Prin această analiză, lucrarea își propune să ofere o perspectivă coerentă asupra relației dintre adolescență, socializare și delincvență juvenilă, subliniind importanța intervențiilor educaționale și sociale timpurii în prevenirea comportamentelor infracționale și în sprijinirea integrării sociale a tinerilor.

Capitolul 1

ADOLESCENȚA ȘI PROCESUL SOCIALIZĂRII

Status, rol și norme sociale

Pentru a susține orice discurs legitim – sub aspectul rigurozității științifice și implicit sub aspectul valorii sale euristice – se impune necesitatea analizei și a delimitării conceptelor fundamentale utilizate. Alăturând „socializarea” și „delincvența juvenilă” – ca și concepte esențiale, ce vor fi analizate în detaliu, în cuprinsul lucrării – demersul de față, care se dorește a fi unul cât mai aproape de precizia științifică, mijlocește relația dintre cele două concepte fundamentale mai sus amintite prin termeni de normă, status și rol social. La aceste concepte sociologice ne vom referi în continuare, urmând ca dinamica acestei medieri să fie rezolvată pe larg în paginile ce urmează.

Organizarea și funcționarea oricărei societăți, consistența și coeziunea structurilor și instituțiilor sale fundamentale, depind esențial de consensul și conformitatea indivizilor și grupurilor sociale ce o compun față de modelul său etic, normativ sau cultural. Acest model, alcătuit dintr-un ansamblu articulat și ierarhizat de valori, norme, reguli și îndatoriri, asigură, în cele din urmă, stabilitatea sau continuitatea societății, progresul sau imobilismul său.

Exprimând forme și aspecte reale ale vieții sociale, valorile și normele reprezintă standardele ideale de comportament, resimțite ca obligații individuale de către fiecare membru al societății, motiv pentru care „socializarea într-o anumită cultură presupune, în primul rând, internalizarea valorilor” ca fiind „factori mediatori între cultură și acțiune”. Spre deosebire de valori, care nu sunt legate direct de conduite, normele sociale conțin reguli de comportament mai mult sau mai puțin obligatorii, în funcție de care își orientează acțiunile indivizii sau grupurile sociale.

Orice societate evaluează comportamentul membrilor săi nu atât din punct de vedere motivational, cât mai ales din punct al

conformării acestui comportament la normele și valorile recunoscute și acceptate de majoritatea indivizilor, întrucât orice conduită socială apare determinată prin intermediul valorilor, în orice societate există reguli și prescripții normative care devin modele de acțiune, căi orientative pentru exprimarea în practică a acestor valori. Reprezentând o „regulă culturală care desemnează o ordonare a acțiunii recunoscută ca fiind obligatorie de către fiecare individ dintr-o societate; norma are un caracter de obligativitate, impunând respectarea unor prescripții sau restricții”.

Reprezentând în esență standardele sau etaloane de comportament social, normele sociale sunt extrem de diverse (morale, juridice, economice, religioase, etc.), fiind elaborate de deferite instanțe, agenți sau grupuri sociale. De regulă, procedura de elaborare și aplicare a lor poate fi:

- neorganizată (neinstituționalizată), spontană și difuză; este cazul cutumelor, uzanțelor, obiceiurilor și practicilor instituite prin intervenția colectivă dar anonimă a unor grupuri sociale, norme acceptate și respectate prin forța tradiției;
- organizată (instituționalizată), în cadrul unor instituții, organizații sau prin intermediul unor agenți specializați, cu respectarea anumitor forme și proceduri de elaborare și aplicare.

Având menirea de a asigura coeziunea și solidaritatea grupurilor și instituțiilor, ca și conviețuirea și cooperarea dintre indivizi, normele sociale reprezintă un important factor de reglementare și de integrare socială, datorită următoarelor finalități practice:

- creează un sistem de drepturi, obligații și interdicții care motivează în forme normative diferitele interese, scopuri, motivații și idealuri sociale și individuale;
- asigură cadrul social și normativ, materializat în ordinea socială și juridică, în interesul căreia autoritatea publică, legală și legitimă realizează prin constrângere și presiune socială condițiile de viață ale membrilor societății;
- permit rezolvarea și evitarea conflictelor și tensiunilor sociale (manifeste sau latente), prin limitarea reciprocă a acțiunilor și relațiilor dintre indivizi, grupuri și instituții sociale,